

HALK KÜTÜPHANELERİMİZİN DERTLERİ

Necmeddin SEFERCİOĞLU

Türk halk kütüphaneciliğinin çözüm bekleyen pek çok meselesi vardır. Birçok şehir ve kasabalarımızda bulunan «umumi» mahiyetteki kütüphanelerin, modern anlamdaki «Halk Kütüphaneleri» vasfına uygun bulduklarını iddia etmek güçtür. Kütüphanelerimizin bu vasfı kazanması için harcanan emekler de, maalesef, istenileni verememektedir. Çünkü bu iş; hem maddî, hem de mânevî mânada, imkân işidir. Bu imkânlarla kavuşulmadıkça, ne kadar emek harcanırsa harcanırsın, ne derece iyi niyetle çalışılırsa çalışılırsın, bu işin başarılması bir serap olmakta devam edecektir.

Kütüphaneciliğimizin gelişmesini köstekleyen en önemli âmil, mâlî güçlüktür. Çünkü; bina, personel, kütüphane malzemesinin temini gibi kütüphaneciliğin en hayati, en öz meseleleri ancak bu güçlük ortadan kaldırılabilirdiği takdirde hal yoluna girecektir.

Bir kere, kütüphanelerimizin hemen hepsi, Osmanlı İmparatorluğu zamanında inşa edilmiş, umumiyetle tarihi ve mimari değeri olan; fakat modern kütüphaneciliğin istediği şartlardan mahrum bulunan binalarda çalışmaktadırlar. Esasen, yurdumuzdaki kütüphanelerin çoğu, «medrese» binaları içinde, bu müesseseye bağlı olarak kurulmuş, medreselerin kapatılmasından sonra da, yine eski binalarında, müstakillen halkın istifadesine açılmışlardır. Asırların tahribatına maruz kalan bu eski medrese binaları, büyük bir ihmalin de kurbanı olarak, bugün birer harabe haline gelmişlerdir. Buralarda ışık durumu ve sıhhi şartlar da dikkate alınmamıştır. Okuma salonları (oda demek daha doğru) loş ve rutubetlidir. Kitap depoları da acınacak bir haldedir; rütubet, kitap haşeratı, tahribat yapmak için birbirleri ile yarış ederler. Bu binaların arzu edilen şekle sokulması ise, gayri mümkün denecek kadar zordur. Çünkü, mimari yapı istenilen değişikliğin yapılmasına engeldir. Bunların tamirine harcanacak para ise, yeni bir binayı yaptıracak miktara ulaşır.

Medreselerden başka yerde faaliyet gösteren kütüphaneler de, yetersiz, çoğu zaman harap ve kullanılmıyacak kadar berbat binalarda çalışmak zorundadırlar.

Şu izahat gösteriyor ki, kütüphanelerimiz için modern şartları halz binalar inşası bir zaruret haline gelmiştir.

Kütüphanelerimizin personel durumu da başlıbaşına bir derttir. Hattâ, kütüphaneciliğin gelişmesi, bir bakıma, bu dâvanın haline bağlıdır. Kütüphanelerimizde feragatle çalışan memurların çoğu, bu mesleğe tesadüflerin sevki ile girdikleri için, kütüphaneciliğin gerektirdiği şartları halz değildirler. Esasen; kütüphanelerimizin maaş ve ücret kadroları öyle gülünç değer ölçüleri gösteriyor ki, mesailerini, istikballelerini kütüphaneye bağlayan memur arkadaşların feragat ve fedakârlıklarına gıpta etmemek elden gelmiyor. Ancak, unutmamak lâzım ki, feragat ve fedakârlık, her zaman ve her meseleyi halledememektedir.

Birçok şehir ve kasabalarımızda faaliyet gösteren kütüphanelerin memurları, o yerin en yüksek dereceli mülki âmiri tarafından tayin edilmektedir. Bu tayinler geliş güzel yapılmakta; tayin edilende, mesleki yetenekten vazgeçin, kabiliyet, hattâ bu işe heves bile aranmamaktadır. Başka dairelerde işe yaramayan, tembelliği ile şöhret yapmış memurların, emekliliği yaklaşmış, kendisinden istifade imkânları azalmış ihtiyar personelin kütüphaneye verildiği yerlere rastlamak ta her zaman mümkündür. Çünkü; kütüphaneler, hâlen, buldukları yerin bir fantezisi olarak görülmekte, kütüphane personeli de herhangi bir ambarın bekçisinden ayrı mütalâa edilmemektedir. Kütüphaneciliğin yurdumuzda da meslek olarak kabul ettirilmesi, herhalde, uzun ve mücadeleli bir zamana ihtiyaç gösterecektir. Bu mücadele, kütüphaneciliğin meslek olduğuna kendi de inanmış, kütüphaneciliği meslek olarak seçmiş ve tahsilini bu yönde tamamlamış kimseler tarafından yapılabilir. Bunlar, Ankara Üniversitesi'nde açılmış Kütüphanecilik Kurslarına devam etmiş kimselerle, bu üniversite bünyesinde, geçen yıl mezun vermeye başlayan «Kütüphanecilik Entittüsü» nden yetişecek elamanlar olabilir. Fakat, bunların bütün vatan sathına dağılabilecek bir çoğunluğa ulaşabilmeleri uzun zamana muhtaçtır. Bu hemen mümkün olsa bile, maddî refah temin edilmedikçe, mütehassis elemanların Anadolu kütüphanelerinde istihdam güç olacaktır. Bu şartlar dahilinde, bu konuda alınacak ilk tedbir, kütüphanelerdeki personelin bir meslek kursuna tabi tutulması, meslek formasyona sahip kılınması olmalıdır.

Bugünkü halyle kütüphanelerimiz, yalnızca, Maarif Vekâletini göndereceği kütüphane malzemesi ile yetinmek zorundadır. Vekâletçe kütüphanelere, kütüphane malzemesi olarak sadece kitap gönderilmekte bunlar da bir seçime tâbi tutulmamaktadır. Kitaplar gönderilirken, bur

ların gönderildikleri çevrenin iktisadi ve içtimai durumu dikkate alınmamaktadır. Anadolu kütüphanelerinde bu şekilde gönderilmiş nice kitaplar vardır ki, kütüphaneye geleli nice yıllar olduğu halde, bir tek sayfası bile açılmamıştır; daha uzun yıllar açılacağı da şüphelidir. Bu kitaplar göz göre göre harab olmağa, yok olmağa terkedilmişlerdir. Buna karşılık, o kütüphaneden aranan, o çevrede ihtiyaç duyulan nice kitaplar vardır ki oraya gönderilmesi belki de muhaldir. Kaldı ki, bir halk kütüphanesinin ihtiyacı olan «Kütüphane malzemesi» yalnızca kitap da değildir. Şüphesiz kitap kütüphanenin esas unsurudur; fakat plâk, film, mikrofilm, resim gibi malzeme de halk kütüphaneciliğinin kaçınılmaz ihtiyaçları arasına girmiştir. Halk kütüphanelerinde bunlara da yer verilmesi günümüzün zaruretleri arasındadır.

Kütüphanelere, ihtiyaçları olan kütüphane malzemesini bizzat temin etmek hususunda yetki ve tahsisat verilmediği için, onlar ihtiyaçlarını doğrudan doğruya karşılamak, yani seçmek, temin etmek inisiyatifine sahip değildirlere. Böylece, kütüphanelerimiz, kemiyet bakımından zengin, keyfiyet bakımından da fakir olmak gibi tezatlı bir durum arz etmektedirler. Bu; kütüphaneciliğimiz hesabına üzüntü duyulacak bir durumdur.

Burada şöyle bir itiraz varit olabilir : Kütüphaneler ihtiyaçları olan malzemeyi istiyorlar da Vekâlet göndermiyor mu? Bu itiraz haklıdır. Ancak bir husus unutulmamalıdır : Kütüphaneci, gönderilenle iktifa etmeye alışmıştır; uzun yılların tatbikatı bu kötü alışkanlığı bir teamül haline getirmiştir. Kütüphanesinin ihtiyacı olan malzemeyi (kitap, film, plâk, v.s.) vekâletten isteyen kütüphaneciler, öyle sanıyoruz ki, parmakla gösterilecek kadar azdır.

Ancak malî imkânların varlığı ile hallolunabilecek olan bu meselelerin yanında, bir de mânevî dertler vardır ki, en az maddî dertler kadar önemlidir :

1 — Kütüphanecilik, yurdumuzda henüz meslek olarak kabul edilmemektedir. Gerçekten, bu işi bir ilkokul mezununun bile çevirebileceği basit bir iş olarak kabul edenler büyük bir çoğunluğa sahiptirler. Bu inanış, yalnızca kütüphaneyi tanımayan, onun önemini müdrâk bulunmayan kimselerin inanışı da değildir; kütüphaneden her an için

faydalanmak zorunda olan, kütüphanenin önemini herkesten çok takdir etmesi gereken ve kötü kütüphane organizasyonunun çilesini herkesten fazla çekenler de, ne acıdır ki, bu kanaati savunmaktadır. Böyle bir atmosfer içinde ve kütüphaneciliğin bekçilikten ayırdedilmediği bir muhitte, değil kütüphanecilik tahsili yapmış bir insanın, bir ortaokul, hattâ ilkokul mezununun bile huzurla çalışması beklenemez. Kütüphaneciliğe, hakkı olan meslekî haysiyetin tanınması için daha ne kadar beklemek gerekeceğini kestirmek te güçtür.

2 — Resmen Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğü'ne bağlı olan, böyle olması gereken halk kütüphanelerinin buldukları yerlerde nereye bağlı olduğunu kestirmek güçtür. Meselâ bir kazada, kaymakamdan köy öğretmenine kadar herkes kendini kütüphanenin müfettişi, âmiri bilmekte, herkes kütüphaneyi teftiş hususunda kendinde bulunduğunu sandığı yetkiyi cömert bir şekilde kullanmaktadır. Bu ise, kütüphaneciyi, kelimenin hakikî mânası ile «huzursuz» bir hâle getirmektedir. Kütüphanelerin buldukları yerlerdeki durumları kesin olarak tesbit edilmedikçe ve kütüphaneler için «Kütüphane Müfettişleri» ne sahip olunmadıkça, bu esef verici durumun devam edeceği âşikârdır.

3 — Kitap ayrıyatı işi de bir türlü haledilemiyen bir dert olmakta devam ediyor. 10 kuruş değeri olan bir risale için enaz yüz kuruşluk masraf yapmakta ve büyük bir zaman bu risalenin tesellüm ve kaydına tahsis edilmektedir. Mevcut ayrıyat talimatnamesi öyle ağır hükümleri ihtiva ediyor ki, sorumlu memur, ister istemez kitaba sınımsız sarılıyor; iare yapmaktan korkuyor ve neticede kütüphane vazifesini ifa etmekten mahrum kalıyor.

Kütüphanelerimizin dertleri elbette bu yazdıklarımızdan ibaret değildir. Yazdıklarımız, gözönünde olan, şöylece akla geliveren dertlerdir. Bu işlerin içinde olan, bu dertlerin çilesini çeken cefakâr ve vefakâr kütüphane idarecilerini dinlersek bu dertlerin daha da artacağı muhakkaktır. (*)

(*) İkiz, M. Lütfi : Kütüphaneciliğimizin İlerleme ve Birliğine Engel Olan Sebepler. D. T. C. F. Kütüphanecilik Enstitüsü Kulübü Bülteni. (Ankara) II. c. 1. S. 4°.

Hâlen Nevşehir Damat İbrahim Paşa Kütüphanesi Başmemuru olan meslektaşımızın bu yazısı, Türk halk kütüphaneciliğinin meselelerine, bir tatbikatçı gözü ile ışık tutmakta ve bizim burada zikretmediğimiz bazı dertlere de parmak basmaktadır.

Peki, bu meseleler, nasıl halledilecek, bu dertlere nasıl devâ bulunacak? Bilhassa maddî meseleler korkunç bir kâbus olmakta devam ediyor. Maarif Vekâleti bütçesinden kütüphaneler için ayrılan tahsisat «devede kulak» kabilindedir. Bu cüz'î tahsisatla, sayısı 150 yi aşan kütüphanelerle bunların şubelerinin dertlerine devâ aramak faydasızdır. Devlet bütçesindeki kütüphaneler tahsisatının arttırılmasını, daha doğrusu Türk kütüphaneciliğinin meselelerini halledecek seviyeye çıkarılmasını beklemek de safdillik olur. Devlet, hal bekleyen birçok hayati mesele arasında bunalmış kalmıştır. Bu itibarla, başka imkânlar, başka kaynaklar arayıp bulmak, başka tedbirlere tevessül eylemek zorundayız.

Acaba bu tedbirler neler olabilir? Kütüphanelerimiz için yeni malî imkânlar bulmak mümkün müdür? Bu soruların cevabı ayrı bir yazının konusunu teşkil edecektir.